

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. ความหมาย หลักการ และกระบวนการบริหาร
2. โครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายของโครงการอาหารกลางวัน
 - 2.2 ความเป็นมาของโครงการอาหารกลางวัน
 - 2.3 วัตถุประสงค์ของโครงการอาหารกลางวัน
 - 2.4 ประโยชน์ของโครงการอาหารกลางวัน
 - 2.5 รูปแบบการจัดอาหารกลางวัน
 - 2.6 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน
 - 2.7 กิจกรรมสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน
 - 2.8 สภาพะทัพบุโชนาการของนักเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. การบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา
 - 3.1 ด้านปัจจัย
 - 3.2 ด้านกระบวนการ
 - 3.3 ด้านผลผลิต
4. ปัญหาการบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา
 - 4.1 ด้านบุคลากร
 - 4.2 ด้านงบประมาณ
 - 4.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความหมาย หลักการ และกระบวนการบริหาร

ความหมายของการบริหาร

คำว่า การบริหาร (Administration) หมายถึง การดำเนินงาน ทุกชนิดให้สำเร็จลุล่วงไป เช่นเดียวกับคำว่า การจัดการ (Management) ซึ่งก็หมายถึง การดำเนินงานทุกชนิดในหน่วยงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยเหมือนกัน แต่นิยมใช้ต่างสถานการณ์กัน กล่าวคือ คำว่า การบริหาร ใช้กับการบริหารทุกชนิดในส่วนที่เป็นของภาครัฐบาล ส่วนคำว่า การจัดการ ใช้ในงานที่เกี่ยวกับธุรกิจเอกชน

นักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารไว้มากมาย เช่น สมยศ นาวิกาน (2540, หน้า 18) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกในองค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

พิชัย เสงี่ยมจิตต์ (2542, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ในการที่จะจัดการให้กลุ่มบุคคลดำเนินการในลักษณะที่ร่วมมือกันด้วยความสามัคคีธรรม รวมทั้งการใช้ทรัพยากรอื่นๆ มาประกอบในการปฏิบัติงานด้วย

วิโรจน์ สารรัตตะ (2544, หน้า 3) ให้คำอธิบายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน การจัดองค์การ ภาวะผู้นำและการควบคุม

วรนาถ แสงมณี (2544, หน้า 2) ให้ความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ทั้งความเป็นศาสตร์และศิลป์มาผสมผสานรวมกัน เพื่อนำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบเข้าด้วยกัน จนสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยกระบวนการบริหารในการปฏิบัติงาน

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า การบริหารมักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์
2. เป็นการร่วมมือกันทำกิจกรรม
3. เพื่อให้บรรลุจุดหมายร่วมกัน
4. โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

ดังนั้นการกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องใช้คนหลาย ๆ คนร่วมมือกันทำงาน หากจะให้บังเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการบริหารที่ดี นั่นคือ การบริหารเป็นเรื่องของการกระทำกิจกรรม เป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ทำการกิจกรรมเหล่านั้น คือ ผู้บริหารและสมาชิกในหน่วยงานหรือองค์การ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และลงใจให้ผู้ร่วมงานใช้ความสามัคคีธรรมให้มากที่สุด

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่ทำร่วมกันโดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม โดยใช้ทรัพยากรอื่น ๆ มาประกอบตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้งานสำเร็จบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

หลักการบริหาร

Henri Fayol บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักการบริหาร (อ้างใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์, 2542. หน้า 52) กล่าวถึง หลักการบริหาร มีองค์ประกอบ 14 ประการด้วยกัน คือ

1. การแบ่งงานกันทำ
2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ
3. ความมีระเบียบวินัย
4. การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว
5. การมีเป้าหมายเดียวกัน
6. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ของหน่วยงาน
7. ค่าตอบแทนและวิธีการจ่ายค่าตอบแทน
8. การรวมอำนาจ
9. สายการบังคับบัญชา
10. คำสั่ง
11. หลักความเสมอภาค
12. ความมั่นคงในงาน
13. ความคิดริเริ่ม
14. ความสามัคคี

กล่าวได้ว่า หลักการบริหาร หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับคนให้เกิดการปฏิบัติงานร่วมกัน ตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โดยอาศัยการยืดหยุ่นและให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของงาน

กระบวนการบริหาร

วรรณารถ แสงมณี กล่าวถึง กระบวนการบริหาร POSDCORB ของกูลิค และเออร์วิค (Gulick and Urwick) (วรรณารถ แสงมณี, 2544. หน้า 8 – 9) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ คือ

1. Planning หมายถึง การวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ พร้อมกับวางแผนวิธีปฏิบัติ วัตถุประสงค์ประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ
2. Organizing หมายถึง การจัดรูปโครงสร้าง หรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อย หรือของตำแหน่งต่างๆของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อ ประสานสัมพันธ์กัน ตามลำดับชั้น แห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำ ลดหลั่นกันไป
3. Staffing หมายถึง การบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน ตั้งแต่การแสวงหา การบรรจุ แต่งตั้ง การฝึกอบรมและพัฒนา การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากตำแหน่งงาน รวมทั้งการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดีให้มีอยู่ตลอดไป
4. Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ หลังจากได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบแล้ว รวมทั้งการติดตาม และให้มีการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ๆ ในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน
5. Co – ordinating หมายถึง การประสานงานหรือสื่อสัมพันธ์ ระหว่างหน่วยงานย่อย หรือตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์การให้เข้ากันได้ เพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน ทำให้ทุกหน่วยงานประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักขององค์การร่วมกัน
6. Reporting หมายถึง การเสนอรายงานให้ผู้บริหารที่รับผิดชอบต่าง ๆ ทราบความเคลื่อนไหวความเป็นไปเป็นระยะ ๆ ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ได้ทราบความก้าวหน้าของงานของตนอยู่เสมอ การเสนอรายงานจำเป็นต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานมีการประเมินผล และมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อจะได้มีการปรับปรุงในที่ หรือมีการปรับปรุง ในอนาคต
7. Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณการเงิน การวางแผน หรือโครงการการใช้จ่ายเงิน การทำบัญชี และการควบคุม ดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2544, หน้า 19 – 34) กล่าวถึง กระบวนการบริหารตามแนวคิดของเดมมิ่ง (PDCA) ว่าประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ ตามแผน (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการนำผลมาปรับปรุงงาน (Action) มาปรับ ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารโครงการให้มีประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งกระบวนการบริหารดังกล่าว พอสรุปได้ดังนี้

1. การวางแผน (Plan)

การวางแผน (Plan) เป็นการคิดเตรียมการไว้ล่วงหน้า เพื่อที่จะทำงานให้สำเร็จ อย่างมีประสิทธิภาพ ในการวางแผนจะต้องมีการกำหนด เป้าหมาย แนวทางการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา และทรัพยากรที่จะต้องใช้ในการทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

2. การดำเนินงาน (Do)

เมื่อหน่วยงานได้วางแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว บุคลากรก็ร่วมมือกัน ดำเนินงานตามแผนที่ได้จัดทำไว้ โดยในระหว่างการดำเนินงาน ต้องมีการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอด เวลา และควรมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ผู้บริหารควรจะต้องดำเนินการในสิ่ง ต่อไปนี้

2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรทุกคนทำงานอย่างมีความสุข

2.2 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก, สนับสนุนทรัพยากรเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 กำกับ ติดตาม ทั้งระดับรายบุคคล รายกลุ่ม เพื่อกระตุ้น และส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามแผน

3. การตรวจสอบประเมินผล (Check)

การตรวจสอบประเมินผลเป็นกลไกสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เพราะจะทำให้ ได้ข้อมูลย้อนกลับที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานที่ผ่านมา ว่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพียงใด ต้องปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง พบว่า การตรวจสอบประเมินผลประกอบด้วย

3.1 การวางกรอบการประเมิน คือ

การกำหนดแนวทางในการประเมินว่า จะประเมินอะไร ใครเป็นผู้ประเมิน และมีรูปแบบในการประเมินเป็นอย่างไร กรอบการประเมินจะต้องเชื่อมโยงกับเป้าหมาย ที่ระบุไว้ในขั้นตอนการวางแผนและขั้นตอนการดำเนินงาน

3.2 การจัดหาและการจัดทำเครื่องมือ คือ

การกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลว่า จะใช้เครื่องมือชนิดใด เครื่องมือที่จะใช้มีแล้วหรือยัง ถ้ามีอยู่แล้วก็ควรนำมาปรับปรุง พัฒนาให้ได้มาตรฐาน ถ้ายังไม่มีก็จะต้องสร้างเครื่องมือขึ้นมาใหม่

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลควรเก็บในช่วงเวลาที่สอดคล้องกับการทำงานตามปกติ เก็บได้ตลอดเวลา เป็นระยะ ๆ และไม่ควรรัดมเก็บข้อมูลทุกอย่างพร้อมกันจำนวนมาก การเก็บรวบรวมข้อมูลควรเก็บให้ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล คือ

การนำข้อมูลมาจำแนกโดยกระบวนการทางสถิติหรือโดยการจัดกลุ่มในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้รับผิดชอบควรร่วมกัน พิจารณาการอภิปรายวิเคราะห์ว่า ข้อมูลแต่ละประเด็นจะวิเคราะห์ในระดับใด

3.5 การแปลความหมาย คือ

การนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาแปลความหมายโดยมีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

3.6 การตรวจสอบกระบวนการและผลการประเมินเพื่อพิจารณาว่ามีความเหมาะสม ถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใด เพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการประเมินคุณภาพให้มีประสิทธิภาพ มีความถูกต้องและเชื่อถือได้

4. การปรับปรุง (Action)

เมื่อการประเมินผลเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องรวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แปรผลในภาพรวมทั้งหมดแล้วนำผลการประเมินเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนางานต่อไป

ผลการประเมินสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการปฏิบัติงานของผู้บริหาร และบุคลากร และใช้ในการวางแผนต่อไป รวมทั้งจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ได้

โครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา

ความหมายของโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา

โครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนได้รู้จักการรับประทานอาหารที่ถูกต้อง รู้จักการรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่นและยังเป็นหลักประกันว่าอย่างน้อยในวันนั้นเด็กได้รับประทานอาหารต่าง ๆ หนึ่งในสามของความ ต้องการของร่างกายในวัน

ประยงค์ จินดาวงศ์ (2525, หน้า 94) กล่าวว่า การจัดอาหารกลางวันในสถานศึกษา หมายถึง ความพยายามอย่างยิ่งของผู้บริหาร คณะครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนได้รับประทานที่สถานศึกษาหนึ่งมื้อ เพื่อบรรเทาความหิวโหยและเพื่อส่งเสริมสุขภาพและภาวะโภชนาการที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งเป็นการจัดอาหารกลางวันที่มีคุณค่า ทางโภชนาการสะอาด ถูกหลักสุขภาพีบาล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527, หน้า 24) ได้ให้ความหมายของโครงการจัดอาหารกลางวันในสถานศึกษาว่า หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานที่โรงเรียนในมื้อกลางวันเพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี และเป็นการเลือกอาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม จิตใจ และมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

สมศรี เลิศทวีเดช (2535, หน้า 11) ได้ให้ความหมายว่า โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง การดำเนินงานให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน โดยพัฒนารูปแบบ การดำเนินงานให้เป็นกระบวนการเพื่อให้มีอาหารรับประทานที่ถูกหลักโภชนาการและสามารถนำผลของการปฏิบัติจริงไปใช้ได้ ทั้งในระหว่างศึกษาและเมื่อจบการศึกษาแล้ว

จำลอง กุศลครอง (2535, หน้า 21) กล่าวว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันเป็นการดำเนินงานเพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะ มีคุณค่าต่อร่างกายของเด็กในวัยเรียน เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์และจัดสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงการบริโภคของนักเรียน สร้างเสริมเจตคติที่ถูกต้องในการรับประทานอาหารและมีมารยาทที่ดี ในการรับประทานอาหาร

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า โครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาและส่งเสริมด้านโภชนาการ เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่สะอาด มีคุณค่า เหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครองที่ไม่มีเวลาในการจัดเตรียมอาหารกลางวันให้กับนักเรียน เป็นการช่วยเหลือนักเรียนยากจนให้มีอาหารกลางวันรับประทาน

ความเป็นมาของโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา

ข้อมูลของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527. หน้า 24 – 25) ระบุว่าโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบโดยทำในรูปแบบการทดลอง จากการทดลองพบว่าในระยะเวลา 20 ปีแรก โครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรและไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล จึงต้องขอความร่วมมือจากองค์กรหรือมูลนิธิต่างประเทศอยู่เสมอ การจัดโครงการอาหารกลางวันในระยะเริ่มแรก จัดทำในจำนวนสถานศึกษาที่น้อยมากคือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 – 2516 มีจำนวนสถานศึกษาที่ดำเนินการในโครงการเพียง 251 โรงเรียน และเมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 3 มีสถานศึกษาดำเนินตามโครงการ 156 แห่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันอย่างจริงจัง โดยคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้บรรจุโครงการอาหารกลางวันไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4-5 และได้เพิ่มจำนวนสถานศึกษาเพื่อดำเนินการมากขึ้นทุก ๆ ปี

และในปี พ.ศ. 2523 ซึ่งมีการโอนการศึกษาประชาบาลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการเรื่อง โครงการอาหารกลางวันเรื่อยมา และมีจำนวนสถานศึกษาที่จัดโครงการอาหารกลางวันเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องมาจากรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนงบประมาณ และภาคเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือมากขึ้น จำนวนสถานศึกษาในโครงการนี้ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 5,000 แห่ง เมื่อปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 อันเป็นวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้อนุมัติเงินงบประมาณ 112 ล้านบาท เพื่อนำมาจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตนักเรียน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายเทิดพระเกียรติในวโรกาสดังกล่าว และกำหนดให้ปีการศึกษา 2529 เป็นปีที่สถานศึกษาทุกแห่ง มีอาหารกลางวันให้นักเรียนรับประทานครบทุกคนภายในวันที่ 5 ธันวาคม 2530 ภายใต้คำขวัญว่า "60 พรรษามหาราชา เด็กประถมศึกษาไม่หิวโหย" และให้ชื่อโครงการว่า "โครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน" ทำให้ในปี พ.ศ. 2534 มีนักเรียนเพียงร้อยละ 1.8 หรือประมาณแสนกว่าคนที่ยังไม่ได้รับความช่วยเหลือ

กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตระหนักว่าอาหารกลางวันของนักเรียนเป็นการสนับสนุนขั้นพื้นฐานที่จะทำให้เด็กเกิดความพร้อมในการเรียน และการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายและสติปัญญา จึงผลักดันให้ตรากฎหมายเป็นพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อ

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2535 มีวงเงินกองทุน 6,000 ล้านบาท เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงด้านอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน อย่างไรก็ตาม ดอกผลของกองทุนดังกล่าวยังไม่สามารถดูแลให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันได้อย่างทั่วถึงคณะรัฐมนตรี ได้มีมติอีกเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2542 กำหนดให้ "การส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิมทุกวันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล" โดยให้มีการร่วมมือกันในการส่งเสริมและสนับสนุน ให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอิมทุกวัน และให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และทุกกระทรวง ทบวง ให้การสนับสนุนในการดำเนินงานให้นักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543. หน้า 5)

ในปี พ.ศ.2545 โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ได้มีการถ่ายโอนการดำเนินงานและงบประมาณ ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งการบริหารเงินงบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) จะตั้งไว้ที่สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ จะโอนผ่านไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็จะโอนไปให้สถานศึกษาอีกต่อหนึ่ง ในการกำกับ ติดตาม ให้สถานศึกษารายงานผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการอาหารกลางวัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 20) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินการโครงการอาหารกลางวัน ดังต่อไปนี้

1. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
2. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย
3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน
4. เพื่อสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร
5. เพื่อเผยแพร่โภชนาการการศึกษาแก่ชุมชน และให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

ทวีสิทธิ์ สิทธิกร (2531, หน้า 216) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ในการจัดโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา คือ

1. เพื่อเป็นการส่งเสริมด้านโภชนาการให้แก่นักเรียนและครูในสถานศึกษา
2. เพื่อให้เด็กนักเรียนและครู ได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าเหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย และถูกต้องตามหลักสุขภาพ
3. เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครอง ซึ่งไม่ต้องเสียเวลาในตอนเช้าเพื่อจัดหาอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน
4. เพื่อเป็นการประหยัดเศรษฐกิจของผู้ปกครองและครู ทั้งยังเป็นการช่วยเหลือนักเรียนที่ยากจนให้มีอาหารรับประทาน
5. เพื่อเป็นตัวอย่างด้านโภชนาการให้แก่เด็กนักเรียนและผู้ปกครอง
6. เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาของนักเรียน

จากวัตถุประสงค์ข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดหาอาหารกลางวันในสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกต้อง มีคุณค่าต่อร่างกาย อันจะช่วยให้มีสุขภาพดีลดภาวะทุพโภชนาการให้แก่เด็กในวัยเรียน และเพื่อสงเคราะห์นักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวันในสถานศึกษา ได้มีอาหารกลางวันรับประทาน และยังช่วย ฝึกระเบียบ วินัย และมารยาทในการรับประทานอาหารอีกด้วย

ประโยชน์ของโครงการอาหารกลางวัน

เด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ที่มีอายุระหว่าง 5-14 ปี เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต และต้องการอาหารเพื่อใช้เป็นพลังงานในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ อันจะทำให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ฉะนั้น การจัดหาอาหารกลางวันในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง

ทวี ฤกษ์สำราญ (2526, หน้า 80) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในการจัดหาอาหารกลางวันไว้ดังนี้

1. เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง
2. ให้ประโยชน์ทางด้านสุขภาพ ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ โดยอาหารต้อง

ถูกหลักโภชนาการ

3. เกิดประโยชน์ทางการศึกษา คือ นักเรียนมีความรู้ในวิชา สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต รู้ถึงประโยชน์ของการรับประทานอาหารที่มีคุณค่า มีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชี รับ-จ่าย

4. ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสุขภาพ เช่น การกำจัดเศษอาหารโดยถือโอกาสฝึกหัดให้นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดี ในการรับประทานอาหาร

5. ให้นักเรียนมีความรู้ด้านสังคม เช่น การฝึกให้นักเรียนรู้จักมารยาทในการนั่งรับประทานอาหาร รู้จักสังสรรค์ ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้

6. เป็นประโยชน์ในด้านความเป็นประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กคุ้นเคยกับการเข้าแถวรับบริการตามลำดับ ก่อน - หลัง

จากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533, หน้า 14) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดอาหารกลางวัน ดังนี้

1. นักเรียนได้รู้จักปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาการ และการเกษตร จากการที่ได้ปฏิบัติจริงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. นักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น มีความสามารถในการเรียน อันจะส่งผลถึงการมีสุขภาพจิตที่ดี และเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต

3. นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง โดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองเสียค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด

4. นักเรียนมีการพัฒนาการที่ดี ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา อันจะส่งผลในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดอาหารกลางวันในสถานศึกษา พอสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนมีสุขภาพดี
2. ประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง
3. นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ
4. เกิดประโยชน์ทางการศึกษา
5. นักเรียนมีความรู้ในเรื่องมารยาทต่อสังคม ในการรับประทานอาหารเช้า รู้จักการสังสรรค์
6. ส่งเสริมให้นักเรียนรักการเกษตร
7. เกิดประโยชน์พื้นฐานด้านประชาธิปไตย
8. ลดความหิวโหย
9. ลดปมด้อยของนักเรียน
10. นักเรียนรู้จักใช้เงินในการจับจ่ายซื้ออาหาร
11. ลดอัตราการขาดเรียนของนักเรียน
12. สามารถนำความรู้ไปสู่งานและชุมชน

รูปแบบการจัดอาหารกลางวัน

การจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน สถานศึกษาสามารถเลือกจัดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในหลายรูปแบบตามสภาพความเหมาะสมของเศรษฐกิจและสภาพท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความประหยัด ปลอดภัยและคุณค่าด้านโภชนาการซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530. หน้า 25-28) ได้กำหนดไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบเพิ่มเติม เป็นรูปแบบการจัดอาหารที่ให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้าน แล้วทางโรงเรียนจัดทำอาหารคาว (กับข้าว) หรืออาหารหวาน (ขนม) เพิ่มเติมให้ทุกวัน เพื่อให้ นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการและได้รับสารอาหารครบถ้วน เช่น วิธีการให้นักเรียนนำข้าวและอาหารแห้งมาจากบ้าน สถานศึกษาจัดอาหารประเภทแกงและผัดผักเพิ่มเติม เป็นต้น โดยแจกให้นักเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกันหรือสถานศึกษา จะจำหน่ายอาหารให้นักเรียนในราคาถูกลงก็ได้ แล้วจัดอาหารส่วนหนึ่งแบ่งปันให้กับนักเรียน ที่ขาดแคลนได้มีอาหารกลางวันรับประทานด้วย

2. รูปแบบอาหารจานเดียว เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่สถานศึกษาทั่วไป สามารถดำเนินการได้เนื่องจากราคาถูก ประกอบง่ายและมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วนเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดอาหารสลับกับรูปแบบอื่น ๆ เพราะบางครั้งนักเรียนอาจจะเบื่ออาหารที่บ้าน สถานศึกษาก็ทำอาหารจานเดียวแทน ซึ่งมีให้เลือกหลายชนิด เช่น ขนมจีนน้ำยา ก๋วยเตี๋ยวราดหน้า ก๋วยเตี๋ยวน้ำ-แห้ง ก๋วยจั๊บ ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้น บะหมี่น้ำ-แห้ง ข้าวผัด ข้าวคลุกกะปิ ข้าวราดแกง ข้าวมันไก่ ข้าวหมูแดง ข้าวขาหมู ฯลฯ เป็นต้น

3. รูปแบบอาหารชุด เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่สมบูรณ์ที่สุดทั้งปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย ข้าว กับข้าว และขนมหรือผลไม้ รูปแบบนี้จัดโดยให้นักเรียนแจ้งความประสงค์ที่จะรับประทานอาหารเป็นรายเดือน ซึ่งโรงเรียนจะทราบจำนวนที่แน่นอน เพื่อจัดเตรียมอาหารได้เหมาะสมตามจำนวนนักเรียน ซึ่งรูปแบบนี้เหมาะสมกับสถานศึกษาขนาดใหญ่และใหญ่มาก สามารถดำเนินการโครงการอาหารกลางวันได้ดีกว่าทุกรูปแบบ

4. รูปแบบผสม เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันในสถานศึกษา ที่มีตั้งแต่หนึ่งรูปแบบขึ้นไปเพื่อดำเนินการโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา เช่น

วันจันทร์ นักเรียนนำข้าวและอาหารมาส่วนหนึ่ง ทางสถานศึกษาจัดทำแกงส้ม หรือผัดผักไว้ด้วย (รูปแบบเพิ่มเติม)

วันอังคาร นักเรียนนำข้าวและอาหารมา สถานศึกษาผัดคะน้ากับหมู (รูปแบบเพิ่มเติม)

วันหยุด สถานศึกษาทำกายเตี้ยมัดรัดหน้า (รูปแบบอาหารจานเดียว) หรือบางสถานศึกษาจะดำเนินการโดยให้นักเรียนรับประทานอาหารเช้าเป็นรายเดือน และนักเรียนบางส่วนซื้อข้าวราดแกงหรือก๋วยเตี้ยวที่โรงเรียนทำจำหน่ายก็ได้ ซึ่งมีทั้งรูปแบบอาหารชุดและอาหารจานเดียวสลับกันไป ซึ่งจากทั้ง 3 รูปแบบ ที่กล่าวข้างต้นนั้นถ้าสถานศึกษานำมาใช้จัดโดยสลับวันกัน เราเรียกว่าการจัดอาหารกลางวันในสถานศึกษาแบบนี้ว่า รูปแบบประสม

นอกจากจะสามารถเลือกจัดอาหารกลางวันรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จาก 4 รูปแบบ สถานศึกษาจะต้องจัดอาหารเสริมให้นักเรียนอีกอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 วัน เพื่อส่งเสริมคุณค่าทางอาหารให้ครบตามหลักโภชนาการ ซึ่งอาหารเสริมในที่นี้หมายถึงอาหารเสริมที่มีโปรตีนสูงและราคาถูก เช่น นมถั่วเหลือง ถั่วเขียวต้มน้ำตาล เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

จำลอง กุศลครอง (2535, หน้า 36) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน เป็นการทำให้เกิดผลดีต่อนักเรียน เพราะนักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและฝึกภาคปฏิบัติควบคู่กันไป ทำให้นักเรียนมีความรู้ทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการเรียน สามารถเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่า มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530, หน้า 32-37) ได้เสนอแนะในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องงานเกษตร และงานบ้าน และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็น“หน่วยการสอนแบบบูรณาการ” โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต เป็นขั้นตอนที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบที่จะนำไปประกอบอาหารในขั้นตอนนี้มีกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอภิปรายจดบันทึกรายงานในเรื่องการปลูกพืช กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ให้ความรู้ในเรื่องรูปทรงเรขาคณิต การวัดมาตราต่าง ๆ และการคำนวณพื้นที่ เป็นต้น กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้ความรู้ในเรื่องการเจริญเติบโตของพืช การขยายและการแพร่พันธุ์พืชเพื่อเตรียมนำไปปลูกในแปลงเป็นต้นกลุ่ม สร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ความอดทนและการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร เป็นขั้นตอนในการเตรียมอาหาร โดยคำนึงถึงคุณค่าอาหารตามหลักโภชนาการและเลือกเตรียมส่วนประกอบอาหารให้เหมาะสมกับจำนวนนักเรียนรวมทั้ง การจัดเตรียมภาชนะและสถานที่เพื่อใช้ในการประกอบอาหารซึ่งขั้นตอนนี้มีกลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องการชั่ง ตวง นับ ทำบัญชี เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในทักษะการเขียนและการจดบันทึก เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ฝึกนิสัยให้มีความซื่อสัตย์ ความอดทน การทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนในการประกอบอาหาร ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้เรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ การประกอบอาหารโดยคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย และคุณค่าของอาหาร เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร เป็นขั้นตอนของการฝึกความมีระเบียบในการเข้าแถว มารยาทการรับประทานอาหาร สุขนิสัยก่อนและหลังรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นที่ 5 การเก็บล้าง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการทำความสะอาดสถานที่ ภาชนะและความมีระเบียบเรียบร้อย เป็นต้น ซึ่งจะเน้นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนในการจัดการแบ่งกลุ่ม แบ่งงานความรับผิดชอบ และความสามัคคี เป็นต้น

ขั้นที่ 6 การจัดการ ขั้นตอนนี้เป็นการนำเอาความรู้จากกิจกรรมสหกรณ์ในเรื่องการซื้อ การขาย การลงบัญชี การคิดต้นทุน กำไร และการแบ่งงานรับผิดชอบ มาใช้โดยนำ กระบวนการกลุ่มซึ่งเป็นกิจกรรม การเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ใช้ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกพืช เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต การเลี้ยงสัตว์ และการนำเข้าสู่กิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการค้าขาย การคิดต้นทุน การขาย การปันผล เป็นต้น

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บและการล้าง โดยจัดการเรียนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี และสารละลาย
ความร้อน เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้ความรู้เรื่องความประณีตและศิลปะในการปฏิบัติงาน
 เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องชั่ง ตวง คำนวณต้นทุน ราคาจำหน่าย
 เป็นต้น

กิจกรรมสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน

เนื่องจากการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา ส่วนหนึ่งประสบ
ปัญหาการขาดทุน สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายหรือหารายได้จากทางอื่นมาสนับสนุน
โครงการอาหารกลางวันให้สามารถดำเนินงานได้ตลอดปีการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติเสนอแนะกิจกรรมสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันดังนี้

1. งานเกษตร

1.1 การเพาะปลูก สถานศึกษาควรส่งเสริมให้นักเรียนปลูกพืชผลต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 การปลูกพืชผักสวนครัวทั้งที่สถานศึกษาและที่บ้าน เพื่อให้ได้ผลผลิต
นำมาใช้ประกอบอาหารตลอดปี เช่น ถั่ว หน่อไม้ ตำลึง กระถิน ชะอม ผักกาด กะหล่ำปลี หอม
กระเทียม ฯลฯ

1.1.2 การปลูกไม้ผล สำหรับสถานศึกษาที่มีเนื้อที่เพียงพอ ควรปลูกมะม่วง
มะพร้าว กล้วย มะละกอ ข้าวโพด สับปะรด มันเทศ ฯลฯ หรืออาจจะให้นักเรียนปลูกผลไม้ที่บ้าน
แล้วนำผลผลิตมาขายให้สถานศึกษา เช่น โครงการปลูกกล้วย และปลูกมะละกอ ก็จะเป็น
การฝึกปฏิบัติจริงและเพิ่มรายได้ สร้างนิสัยพึ่งตนเองให้กับนักเรียนได้อีกทางหนึ่งด้วย

1.1.3 การปลูกข้าว เหมาะสำหรับสถานศึกษาที่มีพื้นที่กว้างขวาง สถานศึกษา
อาจติดต่อประสานงานกับเกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด เพื่อขอเมล็ดพันธุ์ข้าวมาปลูก โดยทำเป็น
แปลงสาธิตให้เด็กจัดทำ ถ้าที่ดินมีมากพออาจขอแรงจากผู้ปกครองมาช่วยปักดำและเก็บเกี่ยวได้

1.1.4 การเพาะถั่วงอกและเห็ด ได้แก่ เห็ดฟาง เห็ดหูหนู เห็ดเป่าฮื้อ ฯลฯ

1.2 การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว กระบือ หมู เป็ด ไก่ ปลา เป็นต้น ซึ่งสถานศึกษาขนาดใหญ่
สามารถเลี้ยงสัตว์ได้ ส่วนสถานศึกษาขนาดเล็กอาจแจกพันธุ์สัตว์ให้นักเรียนนำไปเลี้ยงที่บ้านก็ได้
โดยมีผู้ติดตามประเมินผลเป็นระยะ ๆ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ก็เพื่อนำรายได้มาสนับสนุนการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยครู นักเรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

3. การจัดหารายได้

เป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งจะช่วยให้โครงการอาหารกลางวันดำเนินงานไปได้ตลอดปี การจัดหารายได้มีหลายวิธีการ เช่นการขายภาพยนตร์ วึ่งและเดินการกุศล จัดงานชุมนุมศิษย์เก่า จัดตลาดนัดผลผลิตออกร้านในเทศกาลต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น

4. ประชาสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชน

ประชาสัมพันธ์กับผู้ปกครองและประชาชน นำผลผลิตในท้องถิ่นมาจำหน่ายให้กับสถานศึกษา

สภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านสภาวะทุพโภชนาการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้สำรวจข้อมูลจากจำนวนนักเรียนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมด จำนวน 64,800 คน มีนักเรียนที่มีปัญหาด้านภาวะทุพโภชนา จำนวน 9,558 คน คิดเป็นร้อยละ 14.75 ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการแก้ไข (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2546. หน้า 15)

การบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา

ในปัจจุบันการบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดแนวทางการบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาไว้ 3 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544. หน้า 9 – 11) ดังนี้

1. ด้านปัจจัย

ในด้านปัจจัยเบื้องต้นประกอบที่สำคัญ ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ การจัดการและข้อมูลสารสนเทศ อุปกรณ์และอาคารสถานที่

1.1 บุคลากร ประกอบด้วย

- 1.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา
- 1.1.2 ครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน
- 1.1.3 ผู้ประกอบอาหารกลางวัน

1.2 งบประมาณ ประกอบด้วย

- 1.2.1 งบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัด
- 1.2.2 งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 1.2.3 งบประมาณจากผู้ปกครองนักเรียน
- 1.2.4 งบประมาณจากประชาชนในชุมชน

1.3 การจัดการและข้อมูลสารสนเทศ ประกอบด้วย

- 1.3.1 สถานศึกษามีผู้รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล และจัดกระทำข้อมูลให้เป็นสารสนเทศด้านโภชนาการของนักเรียน
- 1.3.2 สถานศึกษามีข้อมูลสารสนเทศ ครบถ้วนและครอบคลุมเกี่ยวกับการจัดการโครงการอาหารกลางวัน
- 1.3.3 ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันเป็นปัจจุบัน
- 1.3.4 ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน ถูกต้อง ตรงกับความ
เป็นจริง

1.4 อุปกรณ์และอาคารสถานที่ ประกอบด้วย

- 1.4.1 โรงเรียนมีอุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันอย่างเพียงพอ
- 1.4.2 โรงเรียนมีสถานที่ปรุงอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ
- 1.4.3 โรงเรียนมีสถานที่รับประทานอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอ

2. ด้านกระบวนการ

ในด้านกระบวนการ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบและประเมินผล และการปรับปรุง

2.1 การวางแผน เพื่อให้โครงการอาหารกลางวันส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยตรงและให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาจึงมีการวางแผนเพื่อดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้

- 2.1.1 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา
ไว้อย่างชัดเจน
- 2.1.2 มีการจัดทำโครงการ กำหนดแนวทางการดำเนินงานและกำหนดเป้าหมาย
ไว้อย่างชัดเจน
- 2.1.3 มีการเลือกรูปแบบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางการบริหาร
สถานศึกษา
- 2.1.4 มีการจัดให้มีระบบควบคุมการใช้จ่ายเงิน วัสดุและครุภัณฑ์ให้มีความ
คล่องตัวและถูกต้องตามระเบียบ
- 2.1.5 ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและเป้าหมายในการ
ดำเนินงาน
- 2.1.6 มีการวางแผนการสอนให้สอดคล้องกับกระบวนการดำเนินงานโครงการ
อาหารกลางวัน
- 2.1.7 มีการเชื่อมโยงและประสานการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันกับ
โครงการอื่น ๆ
- 2.1.8 มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นระบบ เป็นปัจจุบัน และสะดวกต่อการ
นำไปใช้
- 2.1.9 วางแผนการประชาสัมพันธ์ อันจะส่งผลต่อการระดมทุนและการช่วย
เหลือสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน
- 2.1.10 มีการวางแผน การกำกับ ติดตาม การประเมินผลและรายงานผล
- 2.2 การดำเนินงาน
- 2.2.1 มีการจัดประชุมชี้แจง เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องทราบ
- 2.2.2 เปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการ
ดำเนินงานตามโครงการ
- 2.2.3 มีการเตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำเนินงาน
โครงการอาหารกลางวัน
- 2.2.4 มีการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันอย่าง
มีระบบและสม่ำเสมอ
- 2.2.5 เมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ท่านมีการจัดประชุม
ผู้รับผิดชอบเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น

- 2.2.6 มีการทำความสะอาด จัดเก็บ บำรุงรักษา เครื่องมือเครื่องใช้ในการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง
- 2.2.7 มีการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ให้เพียงพอต่อการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน
- 2.2.8 มีการจัดทำเอกสารทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวันอย่างเป็นระบบ ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน
- 2.2.9 มีการตรวจสอบ เกี่ยวกับบัญชีและการเงินของโครงการอาหารกลางวันอย่างสม่ำเสมอ
- 2.2.10 มีการรายงานหลักฐานทางการเงินเกี่ยวกับเงินทุนหมุนเวียนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ
- 2.3 การตรวจสอบและประเมินผล
- สถานศึกษา ควรประเมินผลโครงการอาหารกลางวัน ดังนี้
- 2.3.1 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ในการติดตามประเมินผลการทำงานตามโครงการ
- 2.3.2 มีการสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพเพื่อใช้สำหรับประเมินผลโครงการ
- 2.3.3 มีการกำหนดวิธีการและเกณฑ์การประเมินผลที่สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของโครงการอาหารกลางวัน
- 2.3.4 ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติงานตามสภาพจริงของสถานศึกษา
- 2.3.5 ชุมชนมีส่วนร่วมหรือให้การสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน
- 2.3.6 นักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการและนักเรียนที่ขาดแคลนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง
- 2.3.7 จัดอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ
- 2.3.8 นักเรียนมีพัฒนาการด้านน้ำหนักและ ส่วนสูง เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด
- 2.3.9 นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร
- 2.3.10 มีการสอบถามความพึงพอใจในการดำเนินงานโครงการกับนักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือชุมชน

2.4 การปรับปรุงงาน

การปรับปรุงงาน เป็นขั้นตอนหนึ่งของการดำเนินงานที่มีความสำคัญยิ่งเนื่องจากเป็นขั้นตอนที่นำผลของสภาพปัญหาทางโภชนาการของนักเรียน และปัญหาการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันเป็นองค์รวม มาแก้ไขปรับปรุงเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดในโอกาสต่อไป และเพื่อให้เกิดความชัดเจนควรทราบถึงการรายงานผลการดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันของสถานศึกษา เกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

- 2.4.1 มีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันประจำปี
- 2.4.2 แต่งตั้งคณะกรรมการ จัดทำรายงานผลการดำเนินงานโครงการ
- 2.4.3 เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดทำรายงานผลการดำเนินโครงการ
- 2.4.4 จัดทำรายงานการดำเนินงานเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 2.4.5 จัดทำรายงานหลักฐานการรับ - จ่ายเงินเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
- 2.4.6 สถานศึกษา ประเมินความสำเร็จหรือภาคภูมิใจต่อการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน
- 2.4.7 นำจุดแข็งและจุดที่ต้องการพัฒนามาใช้ในการปรับปรุง พัฒนา โครงการอาหารกลางวัน
- 2.4.8 นำผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ไปเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา
- 2.4.9 ให้คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุง พัฒนา โครงการอาหารกลางวัน
- 2.4.10 สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการส่งเสริม สนับสนุน โครงการอาหารกลางวันอย่างต่อเนื่อง

3. ผลผลิต

ผลผลิตที่เกิดจากการจัดทำโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา ได้แก่

- 3.1 โครงการอาหารกลางวันที่ทางสถานศึกษาจัดทำขึ้น สามารถแก้ปัญหาให้นักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาได้อย่างทั่วถึง

3.2 นักเรียนได้รับความรู้ด้านโภชนาการและด้านสุขอนามัยจากโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา

3.3 นักเรียนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการปรุงอาหาร จากการจัดทำโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา

3.4 นักเรียนนำความรู้จากการจัดทำโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

3.5 ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจในการจัดทำโครงการ

ปัญหาการบริหารโครงการอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้สรุปปัญหาที่เกิดจากการบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาไว้ 3 ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่

1. ด้านบุคลากร

- 1.1 ขาดครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน
- 1.2 ครูไม่มีเวลา ต้องจ้างบุคคลภายนอกมาจัดทำอาหารกลางวัน
- 1.3 การจัดทำอาหารกลางวันโดยครูผู้สอนทำให้เสียเวลาทำการสอน
- 1.4 ผู้จัดทำโครงการอาหารกลางวันขาดความรู้ในการดำเนินงาน

2. ด้านงบประมาณ

- 2.1 ทุนอาหารกลางวันมีไม่เพียงพอ
- 2.2 โรงเรียนจำหน่ายอาหารแล้วขาดทุน
- 2.3 อาหารสดและอาหารแห้งมีราคาแพง
- 2.4 ได้รับงบประมาณน้อย มีผลต่อคุณภาพอาหารและปริมาณน้อยลง
- 2.5 โรงเรียนได้รับงบประมาณ 6 บาท/วัน/คน ซึ่งไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ปัจจุบัน

- 2.6 งบประมาณมาล่าช้า ซึ่งมีผลต่อการดำเนินการจัดทำอาหารกลางวัน

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่

- 3.1 สถานที่คับแคบ และอุปกรณ์มีไม่เพียงพอ
- 3.2 สถานที่ประกอบอาหารไม่เป็นเอกเทศ
- 3.3 ขาดอุปกรณ์ในการเก็บถนอมอาหาร
- 3.4 สถานที่จัดซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหารอยู่ไกลไม่สะดวกในการจัดซื้อ
- 3.5 ขาดแคลนน้ำในการประกอบอาหาร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นวลสมร ชมะสุนทร (2531. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ" พบว่า

1. โรงเรียนส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตร แต่มีโรงเรียนร้อยละ 67.57 และ 56.16 ที่ไม่มีโรงครัวและโรงอาหาร โดยเฉพาะน้ำดื่มมีปริมาณไม่เพียงพอ การจัดอาหารกลางวันของโรงเรียน ดำเนินงานโดย คณะกรรมการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน มีครูและนักเรียนเป็นผู้จัดและประกอบอาหาร โรงเรียนในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลส่วนมากจัดอาหารกลางวันโดยให้รูปแบบอาหารประสม และจัดบริการทุกวันที่เปิดเรียน นอกจากนี้มีโรงเรียนในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลประมาณร้อยละ 64.56 ที่จัดอาหารเสริมประเภทนมถั่วเหลือง โดยมีโรงเรียนจัดบริการทุกวันที่เปิดเรียน ส่วนโรงเรียนนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลที่จัดมีร้อยละ 49.49 โดยจัดสัปดาห์ละ 1 วัน โรงเรียนส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง และชุมชนในระดับปานกลาง ส่วนความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนได้รับแต่ไม่สม่ำเสมอ ผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองกลุ่มมีความเห็นเหมือนกันว่า ผลที่ได้รับจากการจัดอาหารกลางวันช่วยให้นักเรียนยากจนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน

2. ผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองกลุ่ม มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันทั้ง 4 ด้าน คือการจัดดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณค่าใช้จ่ายและวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนทั้งสองกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในทุกด้านพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมบูรณ์ ไกรคุ้ม (2531. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารโครงการอาหารกลางวัน โดยส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน การเปรียบเทียบปัญหาการบริหารโครงการอาหารกลางวัน ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนที่มีขนาดต่าง ๆ กัน พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมบูรณ์ แก้วมาก (2533. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบระดับปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวัน ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ผู้รับผิดชอบเป็นหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน และครู อาจารย์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของผู้บริหารโรงเรียนโดยส่วนร่วมและรายชั้นตอน อยู่ในระดับปานกลาง
2. ระดับปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ผู้รับผิดชอบเป็นหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันและครู อาจารย์ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. ระดับปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ตามขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างกัน และวิทยุฒิต่างกันไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. ระดับปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครู อาจารย์ผู้รับผิดชอบเป็นหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน ตามขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างกัน และที่มีวิทยุฒิต่างกัน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
5. ระดับปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของครู อาจารย์ ตามขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติงานต่างกัน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ตามทัศนะของครู อาจารย์ที่มีวิทยุฒิต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทั้งนี้จะเป็นเพราะโครงการอาหารกลางวันมิได้จัดเป็นงานของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่ายในโรงเรียนเข้าร่วมดำเนินการและที่สำคัญถือว่า โครงการอาหารกลางวันเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย

ผาสุก อุทัย (2533. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษาบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนส่วนใหญ่มีคณะกรรมการโครงการ มีการประชุมคณะครูที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน 1-5 ครั้ง ต่อปี แหล่งความรู้เกี่ยวกับวิธีการและหลักการจัดการอาหารกลางวัน ครูผู้รับผิดชอบโครงการศึกษาจากคู่มือชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง และมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการแก่ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แหล่งวัสดุุดิบในการประกอบอาหารส่วนใหญ่ใช้ผลผลิตของโรงเรียนและชุมชนงานเกษตรของโรงเรียนที่จัดทำ ได้แก่ พืชผักสวนครัว ซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบอาหารมีเพียงพอบางฤดูระบบการเงินของโรงเรียนมีการวางแผนการใช้จ่ายเงินในการประกอบอาหารโรงเรียน ส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดอาหารเพิ่มเติมโดยจัดทำทุกวัน

2. ผลการดำเนินโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ส่วนใหญ่นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติจริงได้อย่างสม่ำเสมอ สามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันได้ครบ 7 ขั้นตอนภาวะโภชนาการของนักเรียนดีขึ้นภายหลังจากดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและถูกหลักโภชนาการมีลักษณะนิสัยดี เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร ความสะอาด การทำงานเป็นกลุ่มความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อเพื่อพฤติกรรมในการรับประทานอาหารของนักเรียน รู้จักแบ่งปันอาหารซึ่งกันและกัน โรงเรียนมีการให้ความรู้ด้านโภชนาการการศึกษากับชุมชนโดยตรง

รมย์ พะโยม (2535. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาอาหารกลางวัน ผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสำคัญมากเป็นอันดับ 3 และ 5 จำนวน 22 คนเท่ากัน จากผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 120 คน และค่าคะแนนความสำคัญจาก 10 อันดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญว่าการรับประทานอาหารที่เพียงพอ และมีคุณค่าทางโภชนาการย่อมทำให้นักเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์ซึ่งเป็นการสนับสนุนการเรียนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

จำลอง กุศลครอง (2535. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ มีปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยส่วนรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยของปัญหาจากสูงไปต่ำ จำแนกเป็นรายด้านพบว่า มีปัญหาตามลำดับดังนี้ การดำเนินงานตามโครงการศึกษาและสำรวจข้อมูล การประชุมผู้ปกครองครู นักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง การประเมินผลโครงการการประชุม คณะกรรมการและการจัดทำโครงการ การแต่งตั้งกรรมการดำเนินงาน

2. ผู้บริหารและคณะครู อาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยส่วนรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาตามตัวแปรขนาดของโรงเรียน พบว่าผู้บริหารและครู อาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้บริหารและครู อาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวัน ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดกลาง มีระดับปัญหา โดยส่วนรวมมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ผู้บริหาร และครู อาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนขนาดกลางมีปัญหาด้านการดำเนินงานตามโครงการมากกว่าผู้บริหารและครู อาจารย์ผู้ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บุษรา ประดิษฐ์นุช (2538. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจงจุดมุ่งหมายของโครงการอาหารกลางวัน ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันเป็นผู้รับผิดชอบในการประกอบอาหาร ปัญหาที่พบ คือ ครูมีงานประจำมาก การใช้จ่ายงบประมาณยุ่งยากและผู้ปกครองไม่มีเวลามาร่วมประชุม ในการดำเนินงานโรงเรียนมีการวางแผนร่วมกัน ระหว่างครูผู้สอนงานเกษตรและงานบ้านเพื่อเตรียมผลผลิตสำหรับโครงการอาหารกลางวัน ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันเป็นผู้ซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหาร โดยมีครูและนักเรียนร่วมกันประกอบอาหารกิจกรรมที่นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง ได้แก่ การเตรียมการโดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 นักเรียนรับประทานอาหารกลางวันด้วยความสนใจ นักเรียนขาดแคลนรับบริการฟรี โดยมีเงื่อนไขช่วยทำความสะอาดสถานที่รับประทานอาหาร รูปแบบการจัดทำ ได้แก่ รูปแบบอาหารจานเดียว บุคลากรภายนอกที่ช่วยเหลือ

โครงการ ได้แก่ คณะกรรมการการศึกษาซึ่งช่วยในลักษณะของการบริจาคเงิน พื้นที่ทำการเกษตรมีไม่เพียงพอและผู้ปกครองไม่มีเวลาในการประเมินผล ด้านการเตรียมการส่วนใหญ่ประเมินในเรื่องความพร้อมด้านบุคลากร ด้านการดำเนินการประเมินในเรื่องการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคืออาหารที่ทำให้มีคุณค่าทางโภชนาการครบ 5 หมู่ พร้อมทั้งจำหน่ายในราคาถูก และส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา

งานวิจัยต่างประเทศ

คริสตาคิสก์ และคณะ (Christakis and other, 1968. หน้า 120) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าถึงการกินอาหารของเด็กวัยเรียนในนิวยอร์กเป็นเวลา 20 ปี พบว่าในสวนที่เด็กมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเด็กก็ได้รับอาหารคุณภาพต่ำ ถึงร้อยละ 71 และเด็กที่ได้รับอาหารดีเยี่ยมมีน้อยกว่าร้อยละ 7 ซึ่งสอดคล้องกับทางการศึกษาที่เมืองเบอร์ค รัฐแคลิฟอร์เนียร์ ที่ว่าการได้รับสารอาหารจะลดลงตามสถานภาพทางเศรษฐกิจเด็กนิโกรชายหญิงได้รับสารอาหารต่ำกว่ากลุ่มอื่นข้อมูลเหล่านี้ทำให้ยืนยันได้ว่าเด็กที่เสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจกินอาหารคุณภาพต่ำกว่า ทั้งวัยเด็กก่อนเรียนและวัยเรียน

เลวิน (ถาเดช เกิดวิชัย, 2531. หน้า 39 อ้างอิงมาจาก Lewin" n.p.) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยในการรับประทานอาหารของเด็ก ซึ่งได้มีการค้นพบว่านอกจากอุปนิสัยในการรับประทานอาหารของพ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อลูกแล้ว ปฏิบัติการรับประทานอาหารของพ่อแม่ก็มีส่วนสำคัญในการสร้างนิสัยในการรับประทานอาหารของเด็กมากเช่นเดียวกัน เช่น การแสดงปฏิบัติการไม่ชอบอาหารนั้น เด็กก็จะเลียนแบบพฤติกรรมนั้นไปโดยไม่รู้ตัว

ในประเทศเบลเยียมได้มีการศึกษาทดลองเรื่องการให้อาหารเสริมแก่เด็กโดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ไม่ให้อาหารเสริมใด ๆ เลย กลุ่มที่ 2 ให้นมเป็นอาหารเสริม และกลุ่มที่ 3 ให้อาหารเช้าแบบออสโล (Oslo Breakfast) ซึ่งประกอบด้วย นม แขนวิท เนยแข็ง น้ำมันตับปลาบดละเอียด ทำให้เหมือนเนยใช้ทาขนมปังผักหรือผลไม้สดตามฤดูกาล

ผลปรากฏว่าเด็กที่ไม่ได้รับประทานการเสริมอาหารใดๆเลย มีการเจริญเติบโตน้อยที่สุด แต่กลุ่มที่ได้รับอาหารเช้าแบบออสโลเจริญเติบโตมากที่สุด แสดงว่าการให้อาหารครบทุกอย่างและเพียงพอกับความต้องการของร่างกายจะทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตมากกว่าการได้รับอาหารไม่ครบทุกอย่าง

เคล (Kale, 1980. หน้า 3808-A) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ของนโยบายโครงการอาหารกลางวัน และภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียน 2 เขต ของรัฐฟลอริดา (The Relationship of Local School Food Policies and Nutritional Indices of Students in Two Florida School Districts)" โดยทำการศึกษาจากโรงเรียนที่จัดบริการอาหารกลางวันให้กับนักเรียนทั้งหมด โรงเรียนที่อนุญาตให้นักเรียนออกไปรับประทานอาหารนอกโรงเรียน เก็บข้อมูลจากนักเรียนที่อาสาสมัครซึ่งมีอายุระหว่าง 12-16 ปี จำนวน 363 คน จากโรงเรียนในเมืองและโรงเรียนชนบทของรัฐฟลอริดา ควบคุมกลุ่มตัวอย่างให้มีสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม อายุ เชื้อชาติ ใกล้เคียงกันโดยใช้เกณฑ์ภาวะโภชนาการของรัฐบาลกลาง และตรวจวิเคราะห์ทางชีวเคมี เพื่อดูความแตกต่างระหว่างวิตามินเอ วิตามินซี และเหล็กในเลือด ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างทางภาวะโภชนาการระหว่างตัวอย่าง 7 กลุ่ม คือ นักเรียนโรงเรียนที่จัดอาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดกับนักเรียนที่รับประทานอาหารนอกโรงเรียน นักเรียนในโรงเรียนที่มีอาหารจำหน่ายกับนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่มีอาหารจำหน่าย นักเรียนที่อยู่ในโครงการอาหารกลางวันกับนักเรียนที่ไม่ได้อยู่ในโครงการ นักเรียนในเมืองกับนักเรียนในชนบท นักเรียนผิวขาวกับนักเรียนผิวสีอื่น ๆ และนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่านโยบายการจัดอาหารกลางวันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภาวะโภชนาการและช่วยสนับสนุนการจัดโปรแกรมอาหารกลางวันในโรงเรียนอีกด้วย

รูคิ และโคอิซุมิ (Rourke and Koizumi, 1982. หน้า 212-216) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการของนักเรียน" (What Does Johnny Know About Nutrition ?) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ทางโภชนาการของนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4,600 คน จาก 30 โรงเรียน ในชนบทและในเมืองรัฐอิลลินอยด์ โดยใช้ข้อทดสอบทางโภชนาการมาสอบเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติ และเปรียบเทียบคะแนนในแต่ละระดับชั้น พบว่า มีความแตกต่างกันระหว่างนักเรียนที่อยู่ในชนบทกับนักเรียนในเมือง โดยนักเรียนในชนบทมีความรู้ทางโภชนาการมากกว่านักเรียนในเมือง ทั้งนี้อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่นักเรียนในชนบทต้องช่วยเหลือครอบครัว โดยการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน ปรุงอาหารด้วยตนเองมาตั้งแต่เล็กๆ จึงทำให้เกิดความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติในชีวิตจริง ส่วนนักเรียนในเมืองมีลักษณะและสภาพครอบครัวไม่ต้องดิ้นรนมากนัก เนื่องจากเป็นครอบครัวเล็กๆมีฐานะเศรษฐกิจดีกว่า จึงไม่ต้องช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน นักเรียนเหล่านี้จึงขาดทักษะและมีความรู้น้อยกว่านักเรียนในชนบท แต่โดยส่วนรวมแล้วเด็กส่วนใหญ่มีความรู้ทางโภชนาการอยู่ในระดับปานกลาง

บอร์กแมน (Borgman, 1983. หน้า 1982-A) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การบริหารงานโปรแกรมอาหารกลางวันโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่" (Administration of School Lunch Program for Small, Medium and Large Schools) มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาคุณสมบัติของบุคลากรในโครงการอาหารกลางวัน และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดอาหารกลางวันขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายในการจัดที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้บริหารในโรงเรียนมักจะทำให้ความสำคัญและคำนึงถึงโปรแกรมการจัดอาหารกลางวันมากกว่าการจัดเตรียมอาหารที่มีคุณภาพสำหรับเด็ก และโดยสรุปถ้าไม่พิจารณาถึงขนาดของโรงเรียนแล้ว โปรแกรมการจัดอาหารกลางวันของแต่ละโรงเรียนมีความจำเป็นเหมือนกัน โภชนาการจะเป็นผู้รับผิดชอบโครงการและเสนอรายงานต่ออาจารย์ใหญ่ กระบวนการในการจัดอาหารกลางวันจะรวมไปถึงการจัดรายการอาหารกลางวัน การเตรียมอาหาร การจำหน่าย อุปกรณ์เครื่องใช้ สถานที่งบประมาณ คณะกรรมการที่คอยตรวจและให้คำแนะนำ ตลอดจนลูกจ้างที่บริการ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกว่าโรงเรียนควรจ้างนักโภชนาการประจำโรงเรียน มาคอยจัดโปรแกรมอาหารกลางวันของโรงเรียนและควรส่งเสริมความรู้ทางโภชนาการในระดับผู้บริหารด้วย

เรทไมเยอร์ (Rethmeyer, 1988. หน้า 11667-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ลักษณะของโปรแกรมบริการอาหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในเมืองลอสแอนเจลิส" (Characteristics of effective School Foodservice Programs) โดยศึกษากับหัวหน้าที่รับผิดชอบโปรแกรม และผู้อำนวยการโรงเรียนประจำตำบล 82 แห่ง ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาคือ 87% ได้สรุปจากการวิเคราะห์องค์ประกอบและวัดประสิทธิภาพที่มีความสัมพันธ์กันสูง 6 ด้าน ดังนี้

1. ภาพรวมของสถานบริการอาหารของโรงเรียนดำเนินได้ผลงานดี
2. อาหารที่บริการจากสถานบริการนี้ เป็นอาหารที่มีคุณภาพทางโภชนาการสูง
3. สถานบริการอาหารของโรงเรียนนี้มีลักษณะที่ดี
4. สถานบริการอาหารของโรงเรียนนี้จะส่งผลต่อการสนองความต้องการของนักเรียน
5. สถานบริการอาหารนี้ จะส่งผลต่อการสนองความต้องการของคณะทำงานในท้องถิ่น
6. ทศนคติโดยส่วนรวมของนักเรียนในโรงเรียนที่มีโปรแกรมอาหารกลางวัน เป็นไปใน

เกณฑ์ดี

และหลังจากวิเคราะห์ลักษณะของโปรแกรมที่ประสบความสำเร็จโดย การวิเคราะห์ที่จะได้ผลดังนี้สถานบริการอาหารของโรงเรียนต้องปรับบางส่วนให้ตรงกับเป้าหมายของโรงเรียนทัศนคติที่ดีของคณะทำงานที่ต้องบริการนักเรียน สถานบริการเหล่านี้จะต้องมีการชี้แจงให้เห็นข่าวสารกับนักเรียน ฝ่ายบริหารโรงเรียนและชุมชน และการตัดสินใจที่สำคัญเกี่ยวกับการบริการอาหารจะกระทำโดยผู้อำนวยการของสถานศึกษา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(เดิม)และการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(เดิม) ยังประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย เช่น นักเรียนยากจนไม่มีเงินซื้ออาหารของโรงเรียน ขาดโรงอาหารและโรงครัว ขาดอุปกรณ์เครื่องใช้ในการทำครัว ขาดแคลนน้ำ อาหารสด-แห้งราคาแพง ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอขาดบุคลากร ทำให้เป็นการเพิ่มภาระแก่ครูผู้สอน ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันที่ได้รับการอบรม และไม่ได้รับการอบรมมักจะมีความคิดเห็นและทัศนคติต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันต่างกัน เป็นผลให้การปฏิบัติต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันแตกต่างกันด้วยดังนั้นผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบจึงถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษา เพราะหากผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบมีความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นที่ถูกต้องต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันแล้วนั้นก็จะสามารถทำให้การจัดโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

เมื่อพิจารณาจากสภาพและปัญหาของการจัดโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษารวมถึงสภาวะทุพโภชนาการของนักเรียนในวัยเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามข้อมูลที่ได้จากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารโครงการอาหารกลางวันในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา